Lastusten kulttuuriympäristö- ja maisemaselvitys sekä rakennusinventointi

29.10.2026

Lempäälän kunta

Selvitys täydentyy ehdotusvaiheeseen

1 Sisällys

2 Johdanto....2
2.1 Selvityksen tarkoitus, tavoitteet ja menetelmät....2
2.2 Osayleiskaavan rajaus....2
2.3 Rajauksen suhde historialliseen kylärakenteeseen....3
2.4 Aiemmat selvitykset ja inventoinnit....3
3 Maankäytön ja asutuksen vaiheita Lastusissa....3
3.1 Lastusten kylän ja asutuksen varhaiset vaiheet....4
3.2 Torppariaika....4
3.3 Siirtoväen asuttaminen....5
3.4 Asutuksen myöhempi kehitys....5
3.5 Kuivatetut järvet....6
3.6 Tiestö....6
3.7 Teknisen huollon linjat....11
3.8 Rakentamisperinne ja -tavat....12
3.9 Lastusten koulu....12
4 Maisemaselvitys....12
4.1 Maiseman yleispiirteet ja maisemarakenne....12
4.2 Peltoalueet ja peltomaisemat....13
4.3 Maisemallisesti tärkeät näkymät....14
4.4 Korkeussuhteet ja maastonmuodot....14
4.5 Pinta- ja pohjavedet....17
4.6 Maa- ja kallioperä....17
4.7 Tiestö nykymaisemassa....19
5 Rakennusinventointi....19
Lähteet....20

2 Johdanto

Kulttuuriympäristöselvitys on laadittu Lastusten osayleiskaavan perusselvitysaineistoksi. Selvityksessä tarkastellaan alueen rakennettua kulttuuriympäristöä, rakennuskulttuuria, maisemaa sekä maankäytön ja asutuksen historiallista kehitystä.

Selvityksen on laatinut yleiskaavoittaja Antero Kortesmaa. Rakennusinventointiin liittyvät valokuvaukset ja rakennusten perustietojen keräämisen ovat pääosin tehneet arkkitehti kaavasuunnittelija Pinja Hakola ja harjoittelija Melina Avelin vuonna 2024. Arkkitehti Heini Kyttälä on avustanut selvitystyössä kesällä 2026.

Selvityksessä tarkastellaan Lastusten alueen asutuksen ja maankäytön historiallista kehitystä, rakennettua kulttuuriympäristöä sekä maiseman ominaispiirteitä ja niiden säilyneisyyttä. Tarkastelussa on kiinnitetty huomiota erityisesti kylärakenteeseen, historialliseen tieverkkoon, pihapiireihin ja rakennuskantaan, pelto- ja kylämaisemaan sekä alueella tapahtuneisiin merkittäviin muutoksiin.

Raportti sisältää yleiskuvauksen selvitysalueesta ja sen historiallisesta kehityksestä, tiedot aiemmista selvityksistä ja inventoinneista, maisemaa koskevan tarkastelun sekä rakennusinventoinnin tulokset ja kohdekohtaiset inventointitiedot. Selvitystä käytetään Lastusten osayleiskaavan suunnittelun sekä kulttuuriympäristö- ja maisema-arvojen huomioon ottamisen lähtöaineistona.

2.1 Selvityksen tarkoitus, tavoitteet ja menetelmät

Selvityksen tarkoituksena on tuottaa Lastusten osayleiskaavan laatimista varten riittävät tiedot alueen rakennetusta kulttuuriympäristöstä ja maisemasta sekä niiden ominaispiirteistä ja arvoista. Selvitys on laadittu yleiskaavan edellyttämällä tarkkuudella. Kaavaa varten laadituissa muissa selvityksissä tarkemmin käsiteltyjä aiheita ei ole tässä selvityksessä tarpeettomasti toistettu.

Selvityksessä on huomioitu Pirkanmaan maakuntamuseon antama ohjeistus. Tarkastelussa on kiinnitetty huomiota erityisesti pihapiirien ominaispiirteisiin, säilyneisyyteen ja kulttuurihistoriallisiin arvoihin sekä maiseman historiaan, tärkeisiin näkymiin, historiallisiin tielinjoihin ja maiseman muutoksille herkkiin alueisiin. Myös kulttuuriympäristön kannalta merkittävää uudempaa rakennuskantaa on huomioitu.

Selvitys perustuu maastokäynteihin ja rakennusten valokuvaukseen, aiempiin kulttuuriympäristöä ja alueen historiaa käsitteleviin selvityksiin ja inventointeihin sekä kartta- ja paikkatietoaineistojen tarkasteluun. Historiallista kehitystä ja maiseman muutoksia on tarkasteltu vertaamalla eri-ikäisiä kartta-aineistoja nykytilanteeseen.

Rakennusinventoinnissa on pyritty dokumentoimaan kaava-alueen kulttuuriympäristön kannalta merkittävät rakennuspaikat ja pihapiirit. Ennen vuotta 1960 rakennettujen kohteiden osalta inventointi on pyritty tekemään kattavasti, ja kohteista on koottu perustiedot sekä valokuva-aineistoa. Inventoituja kohteita oli noin 60.

2.2 Osayleiskaavan rajaus

Selvitys on laadittu Lastusten osayleiskaavan kaavoitettavalta alueelta. Aluerajaus perustuu Lastusten kyläalueeseen ja kyläkoulun toiminnalliseen vaikutusalueeseen, jolla on selkeät yhteydet kyläkeskukseen.

Kaava-alueen pääalueet sijoittuvat Lastustentien, Rautasemantien ja Suojalantien varsille. Pohjoisessa ja luoteessa alue rajautuu valmisteilla olevaan Marjamäen eteläosan osayleiskaavaan. Lännessä rajana ovat moottoritie sekä Rantoisten alue, joka kuuluu jo Ideaparkin ja nauhataajaman vaikutuspiiriin. Etelässä alue rajautuu metsäiseen vyöhykkeeseen, jonka kautta ei ole sujuvia kulkuyhteyksiä Kelhon suuntaan. Kaakossa alue rajautuu muusta kylärakenteesta hieman erillään olevaan Tikinmaan alueeseen. Helsingintien koillispuolella kaava-alue ulottuu pääosin vanhan asutuksen alueelle.

Kuva x. Alue sijoittuu Lastustentien, Suojalantien, Rautasemantien ja Helsingintien ympäristöön.

2.3 Rajauksen suhde historialliseen kylärakenteeseen

Alue koostuu pääosin Lastusten, Rautaseman ja Suojalan kylistä. Historiallisesti alueella on ollut merkittävä yhteys Mäyhäjärven suuntaan lähelle nykyistä Inniläntietä. Tämän tielinjauksen varrella sijaitsi runsaasti torppariasutusta, josta suuri osa on sittemmin hävinnyt.

Nykyisin kaava-aluetta halkovat useat maakaasu- ja sähkölinjat. Kylärakenteeseen merkittävimmät muutokset ovat kuitenkin aiheutuneet Helsingintien (mt 130) rakentamisesta vuonna 1962 sekä moottoritien valmistumisesta 12.10.2000. Nämä väylät ovat jakaneet kyläaluetta etelä–pohjoissuunnassa ja heikentäneet sen yhtenäisyyttä.

Moottoritien rakentamisen myötä vanha Ahtialan kyläalue sekä Lastusten kartanon rakennukset ovat jääneet muusta Lastusten kyläalueesta erilleen moottoritien länsipuolelle.

2.4 Aiemmat selvitykset ja inventoinnit

Lempäälän kunnan kulttuuriympäristöohjelmassa (2006) Lastusten alue sijoittuu pääosin selvityksen Kaakkois-Lempäälän alueeseen (alue 3) ja vähäiseltä osin Koillis-Lempäälän alueeseen (alue 4). Kaava-alueelta ei ole osoitettu ohjelmassa laajempia kulttuuriympäristökohteita.

Kaava-alueella sijaitsee yksi kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi luokiteltu rakennus tai rakennusryhmä (Niemi 3.12), johon kuuluu siirrettyjä rakennuksia. Lisäksi alueelta on tunnistettu 13 todennäköisesti arvokasta rakennusta tai rakennusryhmää, joista yksi, huoltoasema, on myöhemmin siirretty pois alueelta. Kulttuuriympäristöohjelman kartta-aineistossa on esitetty myös vanhaa tielinjaa.

Alueen historiaa ja kulttuuriympäristöä on käsitelty lisäksi kyläsuunnitelmissa (1999 ja 2022) sekä kyläkirjoissa. Arkeologisesta kulttuuriperinnöstä on laadittu erillinen selvitys Lastusten osayleiskaavan laatimisen yhteydessä.

3 Maankäytön ja asutuksen vaiheita Lastusissa

Alueen historiallisen kehityksen tarkastelussa on hyödynnetty eri-ikäisiä kartta-aineistoja. Erityisesti vuoden 1912 senaatinkarttaa on verrattu alueen nykyiseen maankäyttöön ja rakenteeseen.

3.1 Lastusten kylän ja asutuksen varhaiset vaiheet

Lastusten alueen asutushistoria ulottuu pitkälle, ja alueen nykyisen asutuksen taustalla ovat historialliset Ahtialan, Vatsoilan ja Lastusten kylät. Varsinainen vanha Lastusten kylätontti sijaitsi nykyisen kaava-alueen ulkopuolella, nykyisen Lastusten kartanon läheisyydessä. Vuoden 1713 lääninkartassa nykyisen kaava-alueen kohdalle on merkitty nimetty talo- tai asuinpaikka, jonka nimi on Soiola.

Lastusten alueelta tunnetaan kivikautisia asuinpaikkoja ja vasarakirveskulttuurin aikaisia esinelöytöjä. Alueen myöhemmän pysyvän kyläasutuksen lähtökohtina olivat rautakautiset Ahtialan ja Vatsoilan kylät, jotka sijoittuivat Ahtialanjärven ympäristöön viljelyn ja karjanhoidon kannalta edullisille alueille.

Lastusten kylä muodostui myöhemmin Vatsoilan läheisyyteen pienenä kahden tai kolmen talon kylänä. Kylän on arveltu syntyneen, koska Vatsoilan vanhaan taloriviin ei enää mahtunut uusia taloja. Lastusten kylätontti sijaitsi Myllyojan etelärannalla nykyisen Ahtialantien itäpuolella, ja kylä sijaitsi tällä paikalla jo 1500-luvulla. Kylän alkuperäisiä taloja olivat ilmeisesti Tanhua ja Metsiä.

Tanhua ja Metsiä yhdistettiin vuonna 1692 suureksi ratsutilaksi, josta muodostui myöhemmin Lastusten kartano. Varsinainen kartano perustettiin vuonna 1782, jolloin vanha Lastusten kylän taloryhmä purettiin. Kylän takamaille oli alkanut muodostua torppariasutusta jo 1700-luvun lopulla, ja asutus laajeni vähitellen nykyisen kaava-alueen suuntaan.

3.2 Torppariaika

Lastusten asutuksen kehitys oli pitkään sidoksissa kylän kartanoihin ja niiden maanomistukseen. Lastusten kartanon ja muiden suurten tilojen maille muodostui torppia, joiden asukkaat viljelivät vuokramaata ja tekivät sovittuja työ- tai muita suorituksia maanomistajalle. Torpparijärjestelmän purkautuminen ja torppien itsenäistyminen 1900-luvun alkupuolella muuttivat vähitellen kylän maanomistusoloja ja asutusrakennetta. Entisistä torpista muodostui itsenäisiä tiloja, ja kartanoiden hallitsema maanomistus alkoi samalla pirstoutua. Tämä kehitys loi osaltaan pohjaa Lastusten myöhemmälle, itsenäisiin maatiloihin perustuneelle kylärakenteelle.
(Lähteet: Lempäälän koilliset kylät; Lastusten kyläsuunnitelma.)

kuva x. Vuoden 1912 senaatinkartta kuvaa Lastusten torppariajan loppuvaiheen kylärakennetta. Kartalla näkyvästä asutuksesta huomattava osa oli Lastusten ja Innilän kartanoiden sekä muiden kantatilojen torppia, mutta kartalla on esitetty myös muita rakennuspaikkoja. Kartan rakennusmerkinnät eivät siten sellaisenaan osoita rakennuspaikan asemaa torppana.

3.3 Siirtoväen asuttaminen

Toisen maailmansodan jälkeen Lastusten asutusrakenteessa tapahtui seuraava merkittävä muutos Karjalan siirtoväen asuttamisen myötä. Vuoden 1945 maanhankintalain (396/1945) mukaisessa asutustoiminnassa Lempäälään sijoitettiin pääosin Karjalankannaksen Sakkolasta tullutta siirtoväkeä. Lastusten alueelle mitattiin ja perustettiin vuonna 1946 noin 15 asutustilaa, joille uudet asukkaat sijoittuivat kesällä 1947. Asutustiloja muodostettiin muun muassa Lastusten kartanon maista sekä Innilän kartanon maista ja kuivatun Tervajärven yhteisosuudesta. Osa siirtoväestä sijoittui myös kartanon entisiin torppiin. Tervajärven ja Nääjärven kuivatus tuotti uusille tiloille viljelysmaata, ja peltoalueiden yhteyteen muodostunut asutus laajensi kylän aiempaa asutusrakennetta. Sodanjälkeisen asutustoiminnan vaikutukset ovat edelleen nähtävissä erityisesti Tervajärven ympäristön tilajaossa, asutuksessa ja avoimessa viljelymaisemassa.

(Lähteet: Lempäälän koilliset kylät; Lastusten kyläsuunnitelma; maanhankintalaki 396/1945.)

3.4 Asutuksen myöhempi kehitys

Sodanjälkeisen asutustoiminnan jälkeen Lastusten asutus on täydentynyt vähitellen olemassa olevan kylä- ja tieverkoston yhteyteen. Asutuksen lisääntyminen tuki aikanaan myös kylän palveluja, kuten koulua ja kauppaa, vaikka palvelurakenne on myöhemmin muuttunut. Viime vuosikymmeninä kylään on muodostunut uutta pientaloasutusta erityisesti koulun ympäristöön ja muille olemassa olevan asutuksen yhteyteen. Lastunen on kuitenkin säilyttänyt pääosin väljän ja maaseutumaisen kylärakenteensa, jossa vanha maatila-

ja torppa-asutus, sodanjälkeiset asutustilat sekä myöhempi pientaloasutus muodostavat eri-ikäisiä kerrostumia. (Lähteet: Lempäälän koilliset kylät; Lastusten kyläsuunnitelma.)

3.5 Kuivatetut järvet

Tervajärvi ja Nääjärvi ovat olleet merkittävä osa Lastusten maisemahistoriaa. Vuosien 1855–1856 Kalmbergin kartastossa Tervajärvi näkyy vielä nykyistä Mäyhäjärveä hieman pienempänä järvenä. Sen eteläpuolella sekä tulo- ja laskuojien varsilla oli laajoja niittyalueita, joita hyödynnettiin maataloudessa. Tervajärven ja Nääjärven matalilta rannoilta niitettiin rantaheinää karjan rehuksi. Järvien vedenpintaa pyrittiin alentamaan jo ennen 1900-luvun puoliväliä, ja vuoden 1922 taloudellisessa kartassa Tervajärven pinta-ala oli jo huomattavasti pienentynyt ja Nääjärvi lähes hävinnyt avovesialueena.

Tervajärven ja Nääjärven lopullinen kuivatus toteutettiin toisen maailmansodan jälkeen osana alueen maatalous- ja asutuskäytön kehittämistä. Tervajärven kuivatus liittyi samalla Karjalan siirtoväen asuttamiseen Lastusiin. Entistä järvenpohjaa otettiin viljelykäyttöön, ja kuivatuksen seurauksena muodostui noin 90 hehtaaria uutta viljelysmaata. Järvialtaan kuivana pitäminen toteutettiin penkereiden, ojituksen ja pumppauksen avulla.

Järvien kuivatukset muuttivat Lastusten maisemarakennetta huomattavasti. Entiset järvialtaat ovat edelleen tunnistettavissa maisemassa alavina ja tasaisina peltoalueina. Erityisesti Tervajärven ympäristössä kuivatus vaikutti yhdessä sodanjälkeisen asutustoiminnan kanssa uuden viljelymaiseman ja asutuksen muodostumiseen. Kuivatuksen historia näkyy myös alueen nykyisessä vesitaloudessa, sillä Tervajärven entisen järvenpohjan kuivana pitäminen edellyttää edelleen ojitusta ja pumppausta. Nykyinen avoin peltomaisema on näiltä osin pitkän kuivatuksen, vesirakentamisen ja maatalouskäytön tulosta.

(Lähteet: Kalmbergin kartasto 1855–1856; Tampereen taloudellinen kartta 1922; Lempäälän koilliset kylät; Lastusten kyläsuunnitelma.)

3.6 Tiestö

Kylän vanhat tieyhteydet ovat muodostuneet pääosin itä–länsisuuntaisiksi ja yhdistäneet Ahtialan, Suojalan, Rautaseman, Lastustenkulman sekä ympäröivät kyläalueet toisiinsa. Varhaisissa kartoissa kaava-alueen

tieverkko näkyy puutteellisesti. Esimerkiksi lääninkartassa (1731), kuninkaankartastossa (1776–1805), isojakokartoissa ja pitäjänkartassa (1842) paikallisia kulkuyhteyksiä on esitetty vain vähän. Tämä johtuu sekä karttojen yleispiirteisyydestä että paikallisten kulkureittien vaatimattomasta luonteesta.

Lastusten historiallisen tieverkon päälinjat ovat selvästi nähtävissä vuoden 1912 senaatinkartassa, ja suuri osa niistä on edelleen tunnistettavissa nykyisessä tieverkossa. Sama pääteiden rakenne näkyy alueen vuosina 1954 ja 1959 painetuissa peruskartoissa. Erityisesti Lastustentie, Rautasemantie, Suojalantie sekä Tikinmaantien suunta muodostavat edelleen kylän historiallisen tieverkon päälinjoja.

Lastustentie muodostaa kylän keskeisen itä–länsisuuntaisen yhteyden Lastusten kartanon suunnasta Lastustenkulmalle. Tie sai nykyisen päälinjauksensa 1900-luvun alussa ja valmistui vuonna 1911. Tietä on myöhemmin suoristettu ja sen korkeuseroja tasattu, mutta pääasiallinen linjaus on säilynyt. Lastustenkulman koulu valmistui tien varteen vuonna 1914, mikä vahvisti tien merkitystä kylän keskeisenä yhteytenä.

Rautaseman suunnasta Suojalaan ja edelleen Lastustentielle johtanut yhteys oli aikaisemmin nykyistä mutkittelevampi. Vuoden 1912 senaatinkartassa vanha yhteys on edelleen tunnistettavissa. Innilän suuntaan johtanut tieyhteys sen sijaan on myöhemmin katkennut kokonaan. Aikaisemmin Lastustentieltä kulki yhteys etelään Inniläntielle ja edelleen Kelhon ja Valkeakosken suuntaan. Tämän vanhan yhteyden varrella sijaitsi torppariasutusta, jonka rakennukset ovat sittemmin pääosin hävinneet.

Valkeakosken suunnan vanha yhteys kulki myös Tikinmaantien kautta. Tikinmaantien historiallinen linja on edelleen osittain käytössä. Salomaantieltä alkava säilynyt osuus on nykyisin vaatimattomantasoinen tie, joka palvelee lähinnä maa- ja metsätalouden liikennettä, mutta on sulan maan aikana kuljettavissa myös henkilöautolla. Tien liikenteellinen merkitys on siten vähentynyt huomattavasti, vaikka vanha tielinja on edelleen tunnistettavissa maastossa.

Merkittävä muutos Lastusten tieverkossa tapahtui vuonna 1962 Helsingintien (mt 130) valmistuessa Marjamäen ja Valkeakosken välille. Se muodosti kylän vanhoihin itä–länsisuuntaisiin yhteyksiin nähden uuden etelä–pohjoissuuntaisen pääväylän. Seuraava suuri muutos oli moottoritien valmistuminen 12.10.2000. Moottoritie jakoi kyläaluetta edelleen ja erotti muun muassa Lastusten kartanon ympäristöä muusta Lastusten kyläalueesta.

Lastusten historiallisen tieverkon pääpiirteet ovat näistä muutoksista huolimatta säilyneet hyvin. Vuoden 1912 senaatinkartassa näkyvistä päälinjoista erityisesti Lastustentie, Rautasemantie, Suojalantie ja Tikinmaantien suunta ovat edelleen osa nykyistä tieverkkoa tai tunnistettavissa maastossa. Teitä on ajan kuluessa oikaistu, levennetty ja niiden korkeussuhteita muutettu, mutta tieverkon perusrakenne kuvastaa edelleen kylän historiallista kehitystä.

Seuraavissa kartoissa ja niiden kuvateksteissä on tarkasteltu alueen tielinjausten ja vesireittien historiallista kehitystä. Karttoihin on yhdistetty eri ajankohtien tietoja siten, että vanhoja ja nykyisiä tielinjauksia sekä vesireittejä voidaan tarkastella rinnakkain. Karttasarja havainnollistaa alueen rakenteessa tapahtuneita muutoksia ja toisaalta pitkään säilyneitä piirteitä.

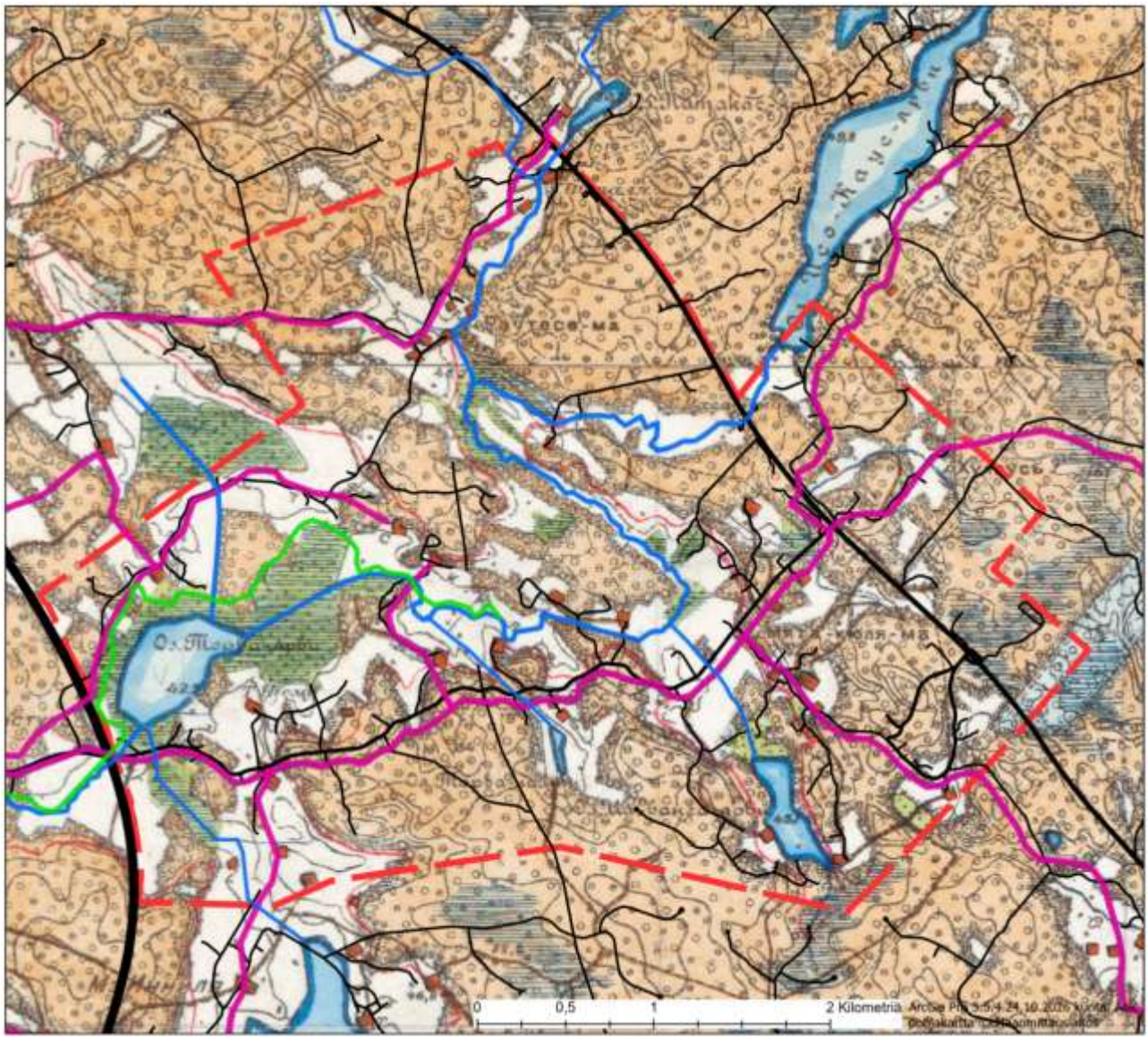

Kartta X. Senaatinkartta vuodelta 1912. Magentalla on korostettu vuoden 1912 päätiet ja mustalla nykyinen tieverkko vuonna 2026. Keskeiset uomat on korostettu sinisellä. Vuonna 1912 kostea alue on esitetty kartassa vihertävänä. Nykyinen kaivettu kanava on merkitty vihreällä. Kuivatetut järvet pidetään edelleen kuivina patojen ja pumppauksen avulla.

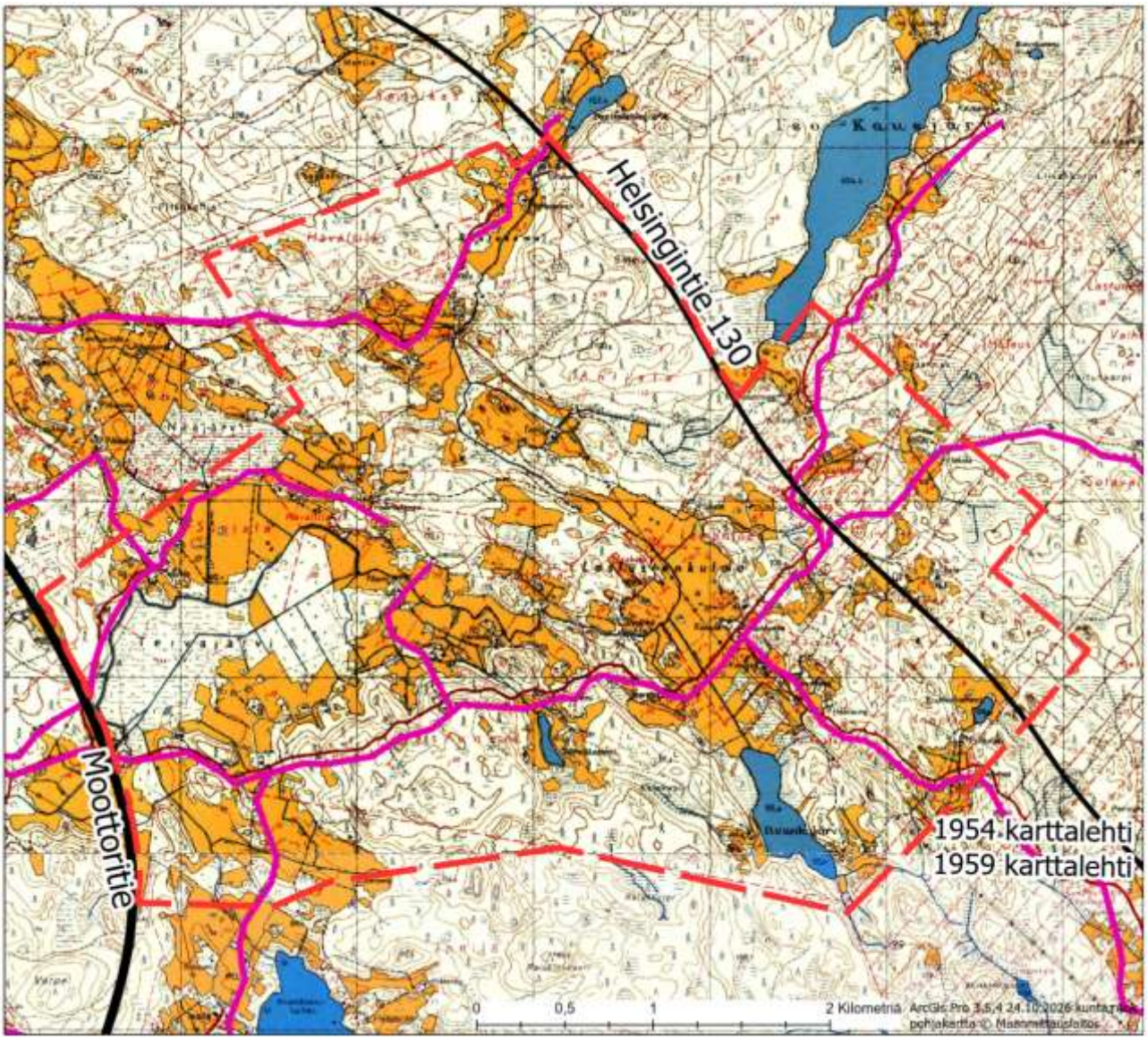

Kartta X. Ote vuosien 1954 ja 1959 peruskartoista. Karttaa on täydennetty nykyisillä moottoritien ja Helsingintien linjauksilla, joita ei vielä alkuperäisessä kartassa ollut. Lisäksi kartalle on lisätty senaatinkartan perusteella tulkitut päätiet magentalla.

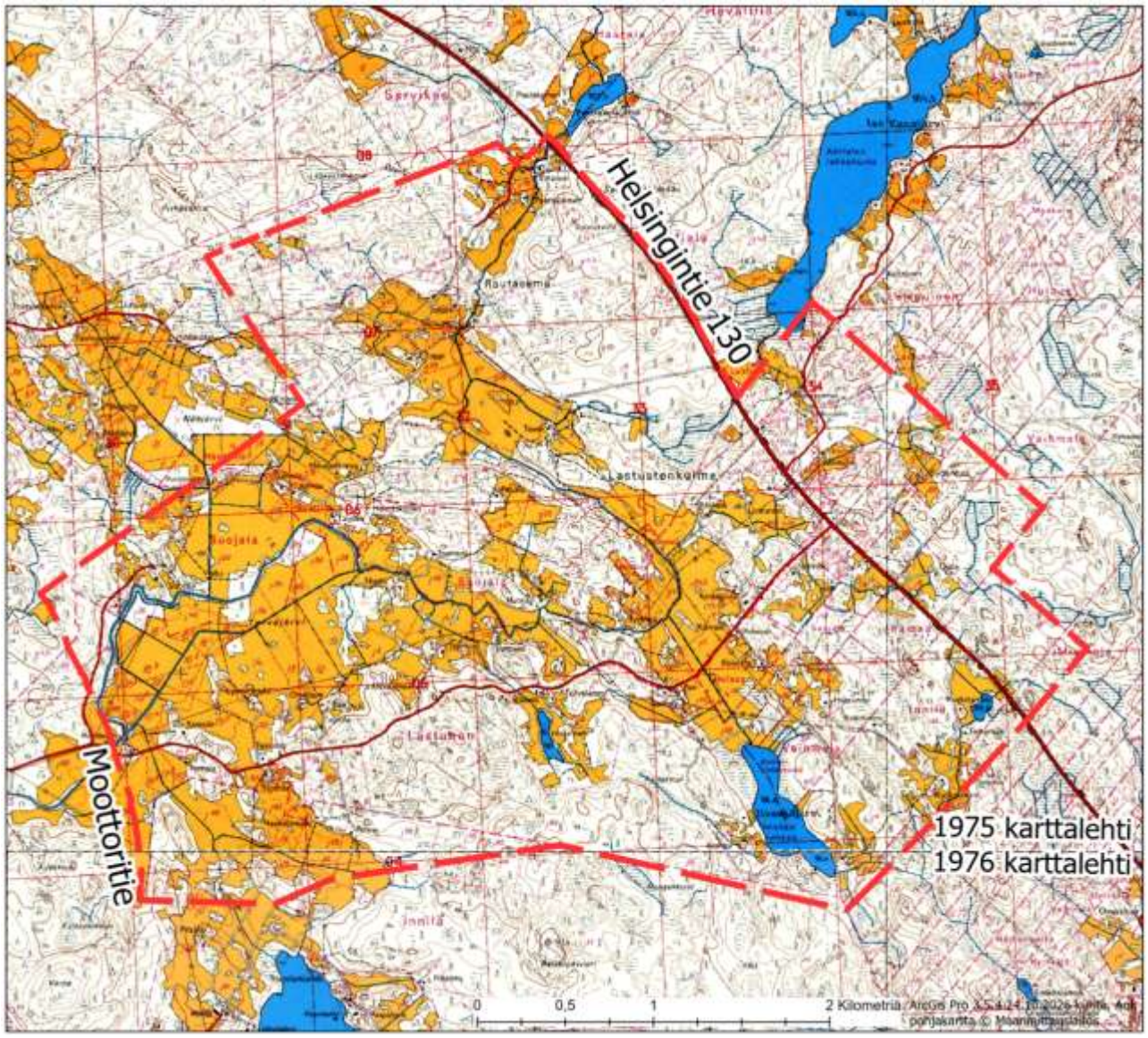

Kartta X. Ote vuosien 1975 ja 1976 peruskartoista. Suurin muutos 20 vuoden aikana on ollut Helsingintien ja kuivatuskanavan rakentaminen. Helsingintie rakennettiin vuonna 1962 ja kanava 1950-luvulla.

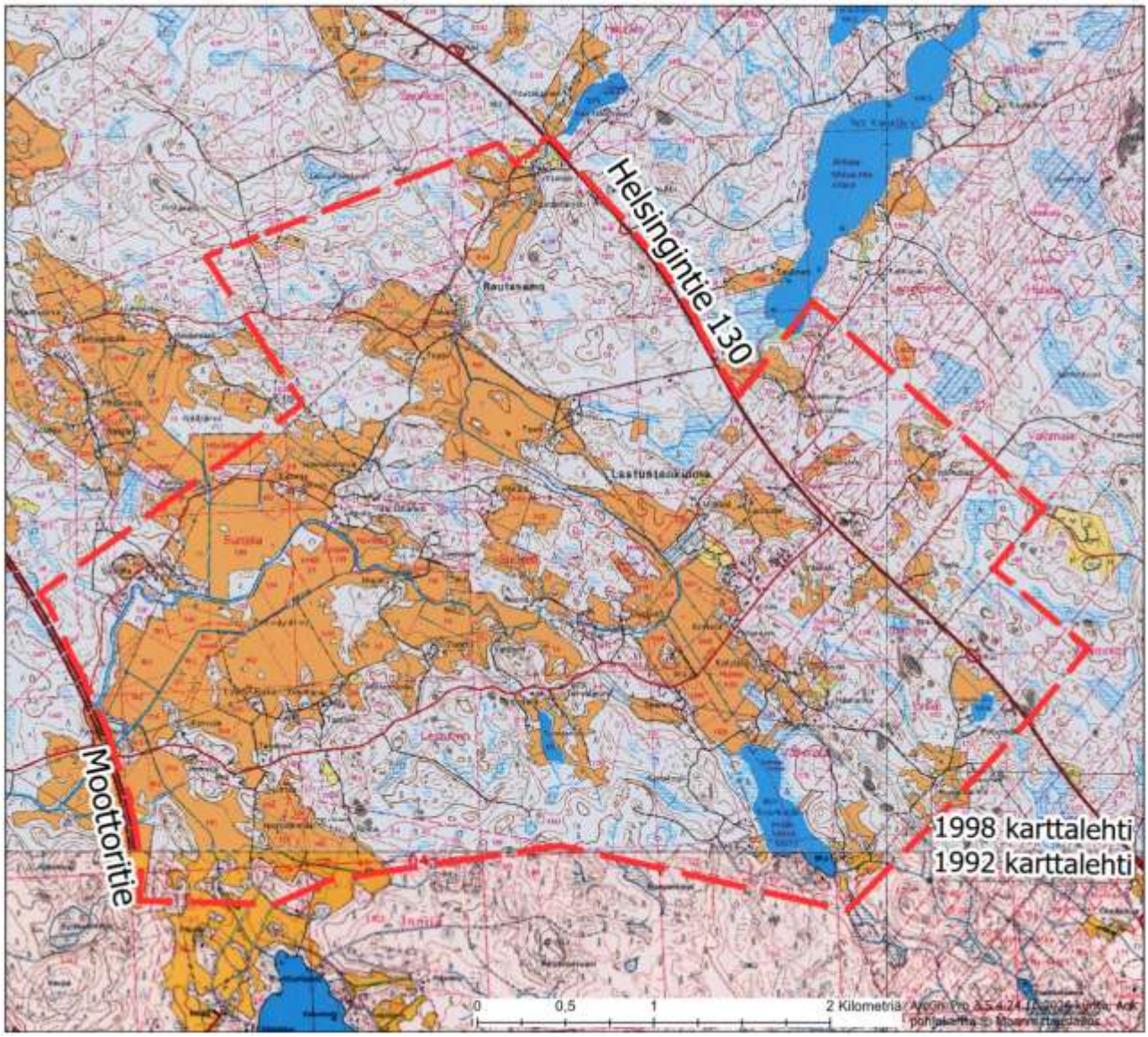

Kartta X. Ote vuosien 1992 ja 1998 peruskartoista. Suurin muutos noin 25 vuoden aikana on moottoritien rakentaminen. Vuoden 1998 peruskartalla moottoritie on esitetty katkoviivalla. Moottoritie valmistui 12.10.2000.

3.7 Teknisen huollon linjat

Historiallisen tieverkon lisäksi Lastusten kylä- ja maisemarakennetta ovat muuttaneet alueen poikki rakennetut teknisen huollon yhteydet. Aluetta halkovat useat sähkö- ja maakaasulinjat, jotka sijoittuvat pääosin luode–kaakkosuuntaisesti.

Kokonaisuutena alueen kehityksessä on havaittavissa selkeä rakenteellinen muutos. Historiallinen kylärakenne ja sen vanhat tieyhteydet ovat muodostuneet pääosin itä–länsisuuntaisiksi, kun taas myöhemmät suuret liikenneväylät ja teknisen huollon linjat sijoittuvat niiden poikki etelä–pohjois- ja luode–kaakkosuunnissa. Uudet väylät ja johtokäytävät ovat siten vaiheittain pirstoneet aiemmin yhtenäisempää kylä- ja maisemarakennetta.

3.8 Rakentamisperinne ja -tavat

Lastusten rakennusperintö muodostuu eri-ikäisistä torppa-, maatila-, jälleenrakennuskauden ja myöhemmän asuinrakentamisen kerrostumista. Suuri osa kylän alueesta on historiallisesti kuulunut Lastusten kartanon maihin, mikä on vaikuttanut asutuksen ja tilarakenteen kehitykseen, vaikka varsinainen kartanoalue jää tämän selvitys- ja kaava-alueen ulkopuolelle.

Vanhoilla torppapaikoilla rakennusperintö näkyy vapaamuotoisina pihapiireinä, joissa asuinrakennusten rinnalla on säilynyt eri-ikäisiä talousrakennuksia, kuten aittoja, saunoja ja navettoja. Vanhempi rakennuskanta ja tilakeskukset ovat sijoittuneet tyypillisesti peltojen reunoille ja moreeniselänteille, metsän ja viljelymaiseman rajavyöhykkeeseen. Tätä rakennetta täydentävät erityisesti kuivatun Tervajärven ympäristön sodanjälkeiset asutustilat sekä myöhempi pientalorakentaminen.

Rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa rakennuksia ja pihapiirejä on siten perusteltua tarkastella paitsi yksittäisinä kohteina myös osana kylän historiallista asutus-, tila- ja maisemarakennetta.

(Lähteet: Lempäälän kulttuuriympäristöohjelma 2006; Lempäälän koilliset kylät; Lastusten kyläsuunnitelma 2022.)

3.9 Lastusten koulu

Lastusten koulu perustettiin vuonna 1914 ja koulurakennus sijoitettiin Soramäelle Lastustentien varteen keskeiselle paikalle. Lastusten kartanon isäntä Otto Kingelin edisti kouluhanketta muun muassa lahjoittamalla rakennuspuut ja toimimalla koulun johtokunnan puheenjohtajana sen ensimmäiset 12 vuotta. Koulusta muodostui opetustoiminnan lisäksi kylän keskeinen kokoontumis- ja toimintapaikka, jossa järjestettiin juhlia, kokouksia ja muuta yhteistä toimintaa. Koulu on säilynyt toiminnassa kylärakenteen ja palveluiden muutoksista huolimatta, ja sen yli satavuotinen toiminta muodostaa merkittävän osan Lastusten sivistys-, kylä- ja sosiaalihistoriaa.
(Lähteet: Kuisma 2014; Fredriksson 2016, s. 321–329; Kalske 1994.)

4 Maisemaselvitys

Alueen maiseman historiallista kehitystä on käsitelty edellisessä luvussa. Tässä luvussa tarkastellaan erityisesti nykyistä maisemarakennetta, peltoalueita, näkymiä, maastonmuotoja sekä maiseman kannalta keskeisiä luonnonpiirteitä.

4.1 Maiseman yleispiirteet ja maisemarakenne

Lastusten alue sijoittuu Hämeen viljely- ja järvimaan maisemamaakuntaan ja siinä Keski-Hämeen viljely- ja järviseutuun. Seudulle ovat ominaisia savikkoalueille muodostuneet viljelymaisemat, niitä reunustavat metsäiset selänteet sekä maisemaa rytmittävät järvet ja pienvedet.
Lastusissa nämä ominaispiirteet näkyvät avoimina peltoalueina, metsäisinä moreeni- ja kallioselänteinä, vesistöinä sekä peltojen reunoille ja vanhojen tieyhteyksien varsille sijoittuneena kyläasutuksena. Maiseman keskeisiä ominaispiirteitä ovat erityisesti kuivattujen Tervajärven ja Nääjärven muodostamat avoimet peltoalueet, pienemmät ja vaihtelevammat viljelyalueet sekä peltojen yli avautuvat pitkät näkymät.

Lastusten nykyisessä maisemarakenteessa historialliset kylä- ja tieyhteydet painottuvat pääosin itä–länsisuuntaan, kun taas myöhemmin rakennetut suuret liikenneväylät ja teknisen huollon linjat halkovat maisemaa etelä–pohjois- ja luode–kaakkoissuunnissa. Moottoritie on katkaissut maisemallista yhteyttä länteen ja erottanut Lastusten kartanon ympäristöä muusta kyläalueesta. Helsingintie puolestaan erottaa kyläalueen sen toisella puolella sijaitsevista laajoista metsäalueista.

Kylän maisemakuvaa hallitsevat laajat peltoalueet, joista keskeisimmän kokonaisuuden muodostavat kuivattujen järvien alueiden tasaiset viljelyalueet. Muut peltoalueet ovat pienialaisempia ja maastonmuodoiltaan vaihtelevampia. Koulun läheisyydessä avautuva peltomaisema muodostaa yhden kyläalueen keskeisistä näkymistä.

Alueen korkeimmat, kallioisimmat ja maastonmuodoiltaan jyrkimmät alueet sijoittuvat Lastustentien keskivaiheille. Niiden ympärille sijoittuvat peltoalueet muodostavat maisemarakenteeltaan selkeästi hahmottuvan kokonaisuuden. Vanhempi asutus on sijoittunut pääosin peltojen reunavyöhykkeille ja moreeniselänteille, kun taas viime vuosikymmenten rakentaminen on ulottunut aiempaa enemmän metsäisille alueille.

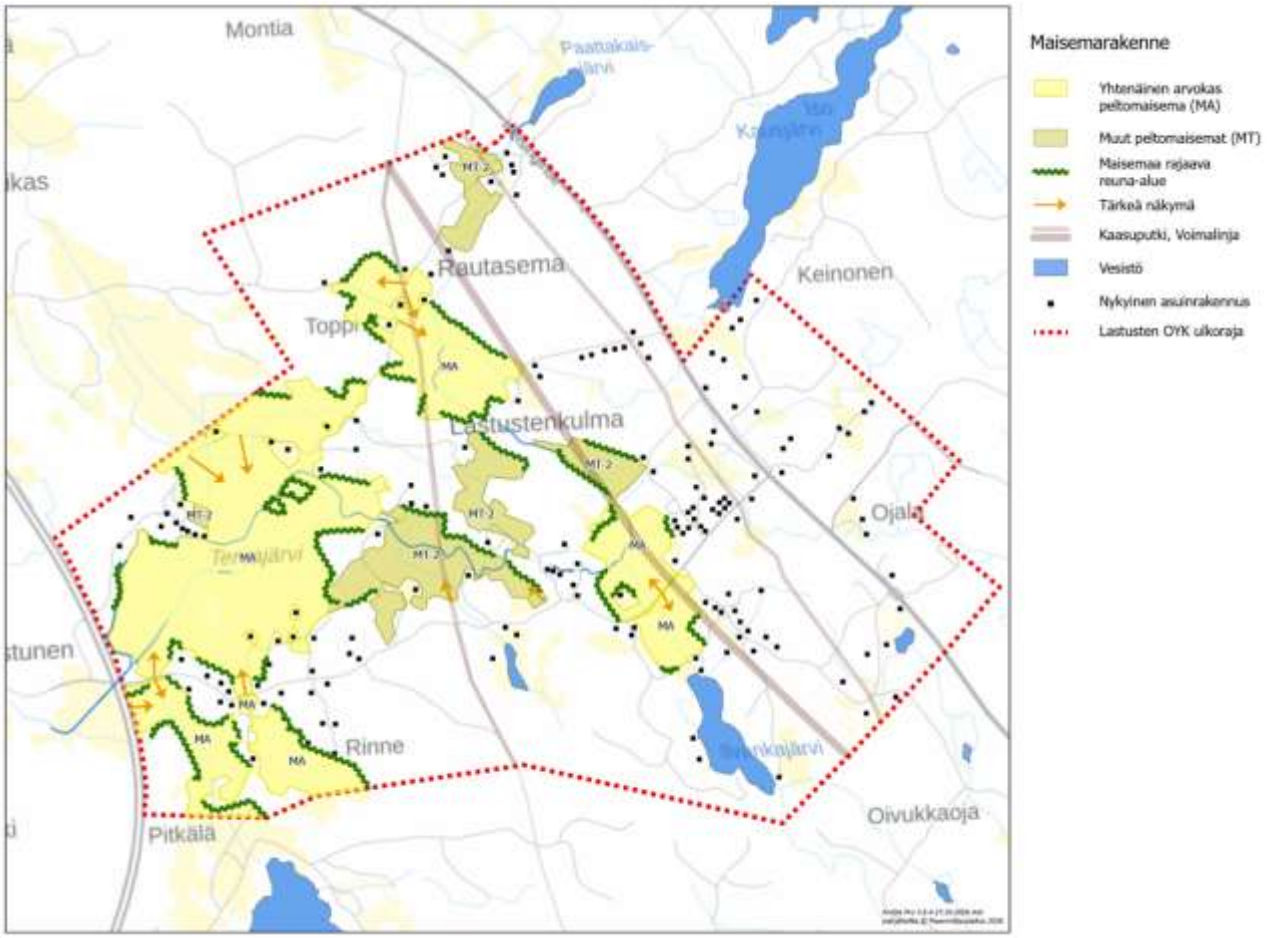

Kuva X. Maisemarakenneselvitys. Kartalla esitetään muun muassa arvokkaat peltomaisemat (MA), muut peltomaisemat (MT), metsäiset selänteet ja maisematiloja rajaavat metsänreunat.

4.2 Peltoalueet ja peltomaisemat

Peltoalueiden sijoittumista maaperäkarttaan verrattaessa voidaan todeta, että pellot sijoittuvat pääosin liejun, liejusaven ja saven alueille sekä osittain saraturvealueille.
Maisemaselvityksessä arvokkaiksi peltoalueiksi (MA) on määritelty laajat ja yhtenäiset peltoalueet, joille ovat ominaisia avoimet ja pitkät näkymät. Alueet ovat korkeussuhteiltaan pääosin tasaisia. Maatalousalueiksi (MT) on määritelty pienipiirteisemmät peltoalueet, joilla maasto ja maisematilat ovat vaihtelevampia. Myös näillä alueilla avautuu paikoin pitkiä näkymiä, mutta maisemakuva ei ole yhtä yhtenäinen ja avoin kuin MA-alueilla.

Pienimmät peltoalueet, joilla ei ole erityistä maisemallista merkitystä ja joiden merkitys viljelyalueiden kokonaisuuden kannalta on vähäinen, on osoitettu M-2-alueiksi. Peltoalueiden historiallista muodostumista ja kuivattujen järvien merkitystä on käsitelty tarkemmin edellisessä luvussa.

Peltoalueiden sijoittumista maaperäkarttaan verrattaessa voidaan todeta, että pellot sijoittuvat pääosin liejun, liejusaven ja saven alueille sekä osittain saraturvealueille.

4.3 Maisemallisesti tärkeät näkymät

Maisemallisesti tärkeiksi näkymiksi on tunnistettu erityisesti kylän pääteiltä avautuvia avoimia näkymiä peltoalueille. Näkymät muodostavat olennaisen osan Lastusten kylä- ja peltomaisemaa ja tekevät maiseman avoimen rakenteen havaittavaksi tieympäristöstä.

Keskeisiä näkymiä avautuu erityisesti Lastustentieltä ja muilta kylän sisäisiltä teiltä laajoille peltoalueille. Koulun ympäristössä kyläkeskuksesta peltoalueelle laskeuduttaessa avautuva näkymä on yksi kylämaiseman tunnusomaisista näkymistä.

Kaava-alueen eteläosassa moottoritieltä avautuu paikoin näkymiä itään avoimelle peltomaisemalle. Pohjoisempana moottoritien ja peltoalueiden välinen puustovyöhyke rajaa näkymiä ja samalla vähentää moottoritien näkyvyyttä viljelymaisemassa. Helsingintie kulkee kaava-alueella pääosin metsäisessä ympäristössä, eikä siltä avaudu merkittäviä näkymiä peltoalueille.

4.4 Korkeussuhteet ja maastonmuodot

Lastusten maastonmuodot vaihtelevat kuivattujen järvialtaiden tasaisista ja alavista alueista metsäisiin moreeni- ja kallioselänteisiin. Alavimmat alueet sijoittuvat pääosin entisten Tervajärven ja Nääjärven alueille, kun taas korkeammat ja jyrkemmät maastonmuodot sijoittuvat erityisesti Lastustentien keskiosien ympäristöön. Korkeussuhteet vaikuttavat sekä maisematilojen muodostumiseen että pintavesien kulkeutumiseen.

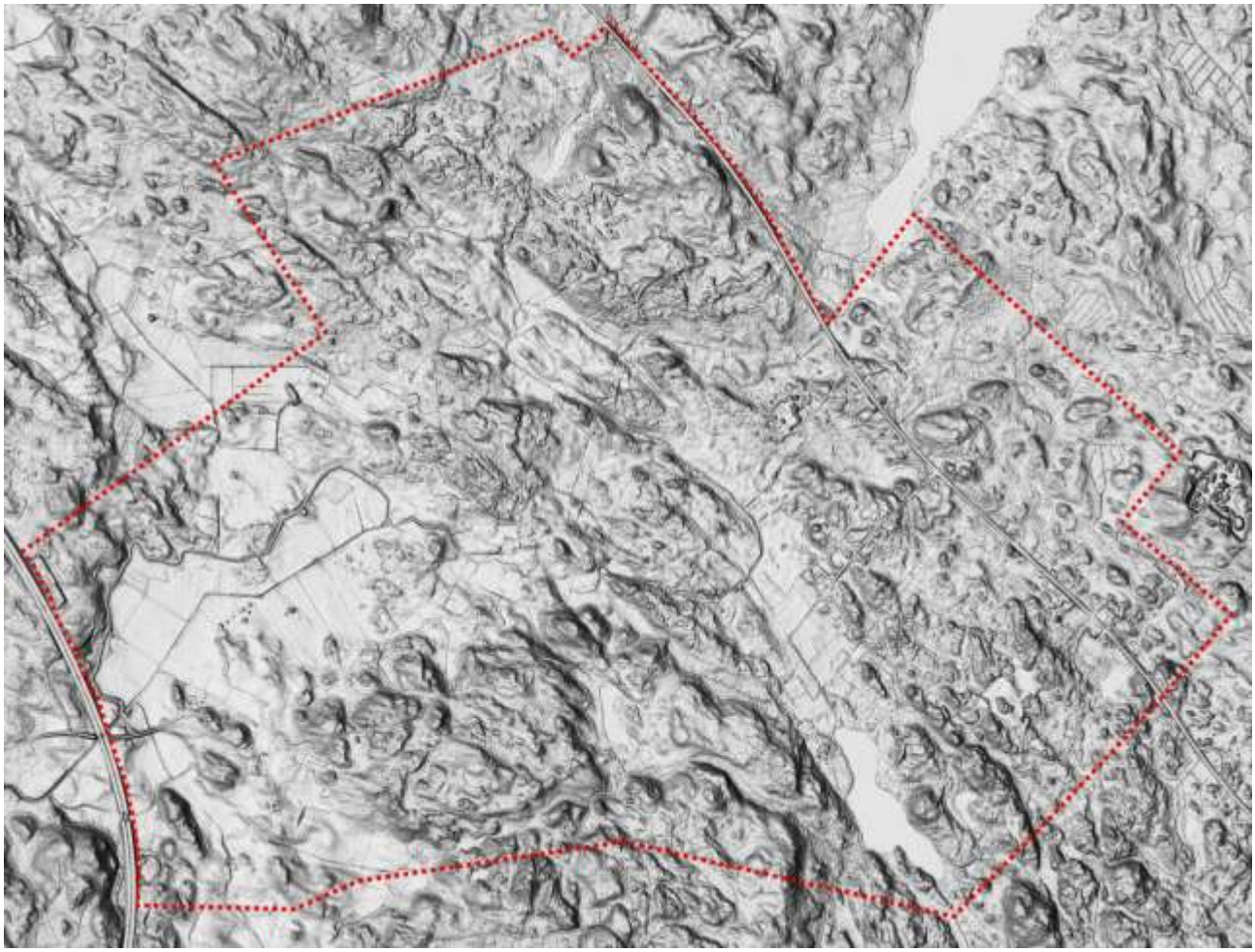

Kuva x. Alueen korkeuserot rinnevarjosteen avulla havainnollistettuna. Korkeuserot vaikuttavat hulevesien kulkeutumiseen ja maisemarakenteeseen. (Lähde:GTK / Maanmittauslaitos 2026)

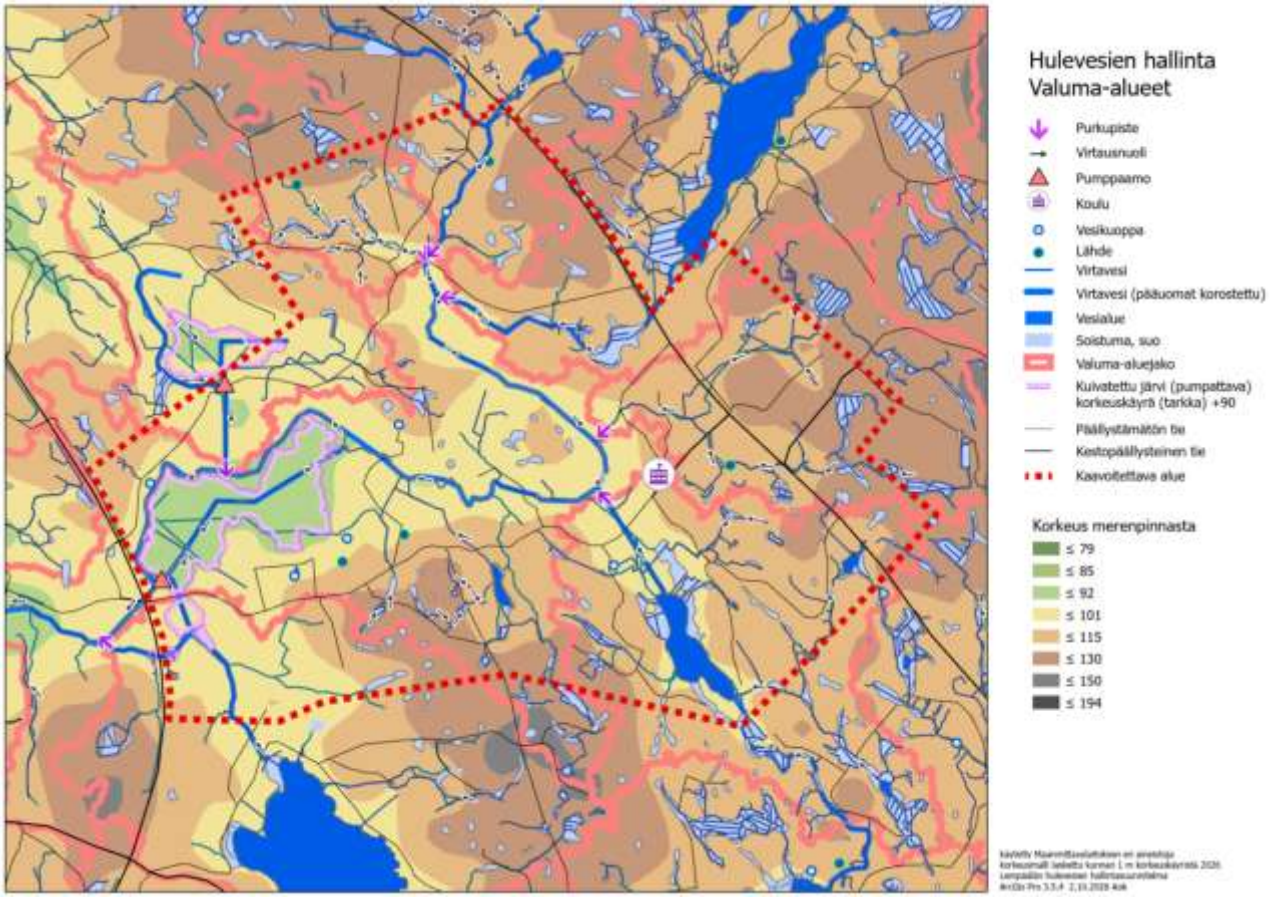

Kuva X. Lastusten alueen korkeusvyöhykkeet. Alavimmat alueet, jotka sijoittuvat pääosin entisten järvien alueille, on esitetty vihreällä. Karttaan on lisäksi merkitty +90 metrin korkeuskäyrä (1 m korkeuskäyrät)

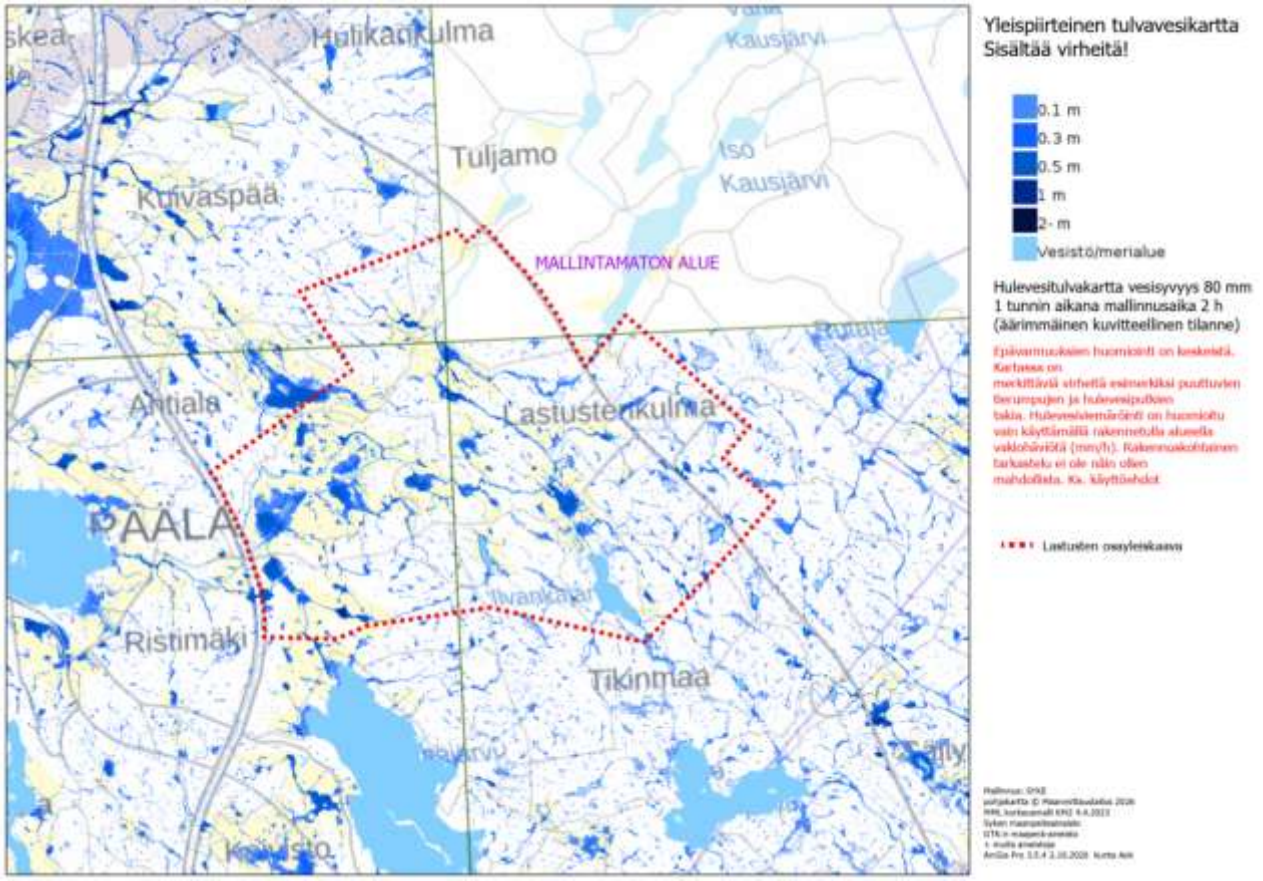

Kuva X. Yleispiirteinen hulevesitulvakartta. Kartta täydentää korkeus- ja maastonmuotojen tarkastelua osoittamalla alueet, joille vettä voi maastonmuotojen perusteella kerääntyä. Lähde: Suomen ympäristökeskus.

4.5 Pinta- ja pohjavedet

Kaava-alue kuuluu Myllyojan valuma-alueeseen, ja alueen pintavedet purkautuvat Myllyojan kautta Ahtialanjärveen. Alueen vesistö- ja kuivatusverkosto koostuu luonnollisista ja kaivetuista uomista, joiden kautta vedet johtuvat ympäröiviltä metsä-, pelto- ja järvialueilta.

Kaava-alueella sijaitsevat Iivankajärvi, Ruokolammi ja Tervalammi. Vesistöistä erityisesti Iivankajärvellä on virkistys- ja maisemallista merkitystä.

Kuivatut Tervajärvi ja Nääjärvi muodostavat maisemarakenteessa poikkeuksellisen alavia alueita. Niiden kuivana pitäminen perustuu edelleen ojitukseen ja pumppaukseen. Entiset järvialtaat erottuvat nykymaisemassa laajoina ja tasaisina peltoalueina ja muodostavat olennaisen osan Lastusten nykyistä maisemarakennetta. Järvien kuivatuksen historiallista kehitystä on käsitelty tarkemmin edellisessä luvussa.

Suunnittelualueelle tai sen välittömään läheisyyteen ei sijoitu pohjavesialueita. Hulevesien hallintaa on tarkasteltu erillisessä selvityksessä.

4.6 Maa- ja kallioperä

Maaperällä on ollut keskeinen vaikutus Lastusten maisemarakenteeseen ja maankäyttöön. Alueen yleisin maalaji on hiekkamoreeni, jota esiintyy erityisesti metsäisillä selännealueilla. Savet, liejusavet ja muut hienojakoiset maalajit sijoittuvat pääosin alaville alueille, joille myös suuri osa viljelyalueista on muodostunut. Entisten järvien pohjat erottuvat maaperältään ympäristöstään.

Kallioisimmat alueet sijoittuvat pääosin korkeammille selänteille. Käytettävissä oleva maaperäaineisto on yleispiirteistä eikä osoita maapeitteen tarkkaa paksuutta tai paikallisia vaihteluja. Mustaliuskeen esiintyminen on esitetty erikseen rakentamisen häiriötekijöitä kuvaavassa kartassa.

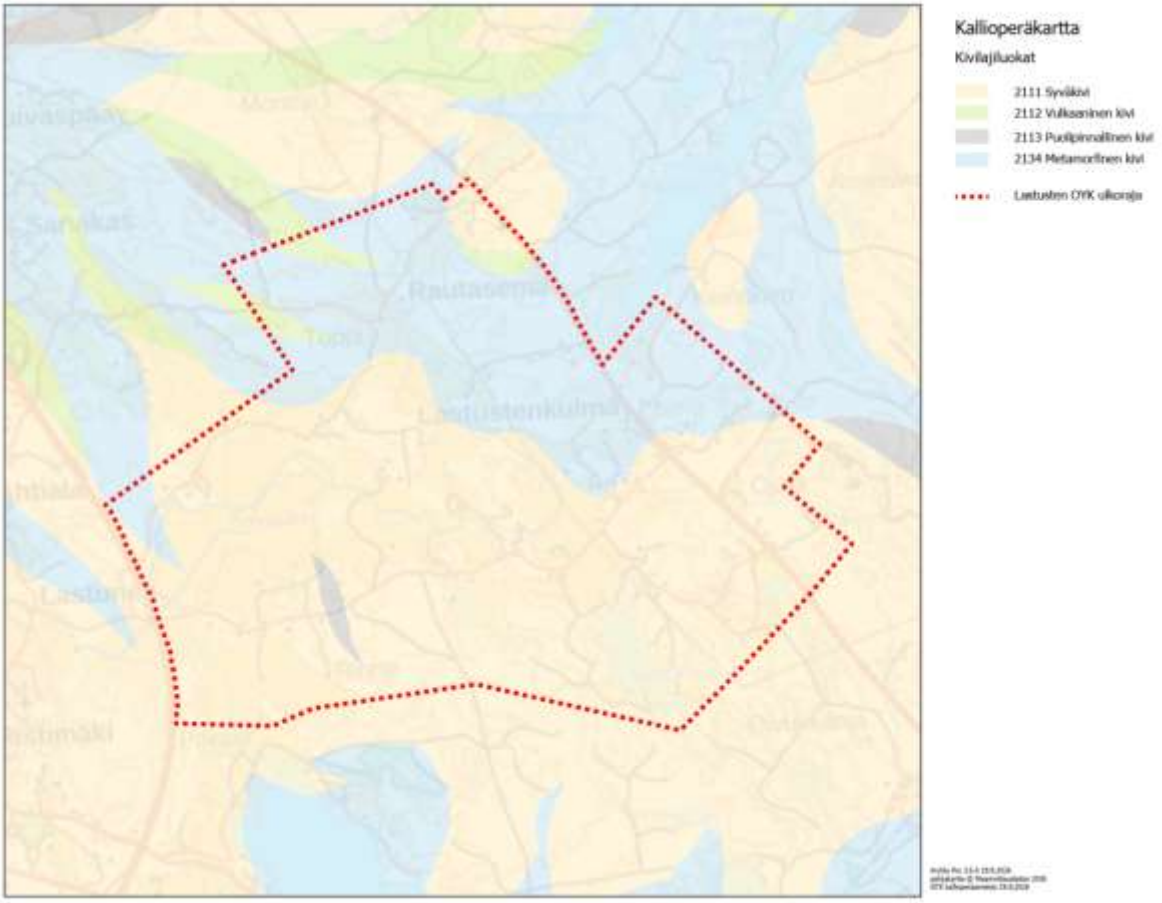

Kuva X. Kallioperäkartta, kivilajiluokat. Lähde: GTK 29.9.2026.

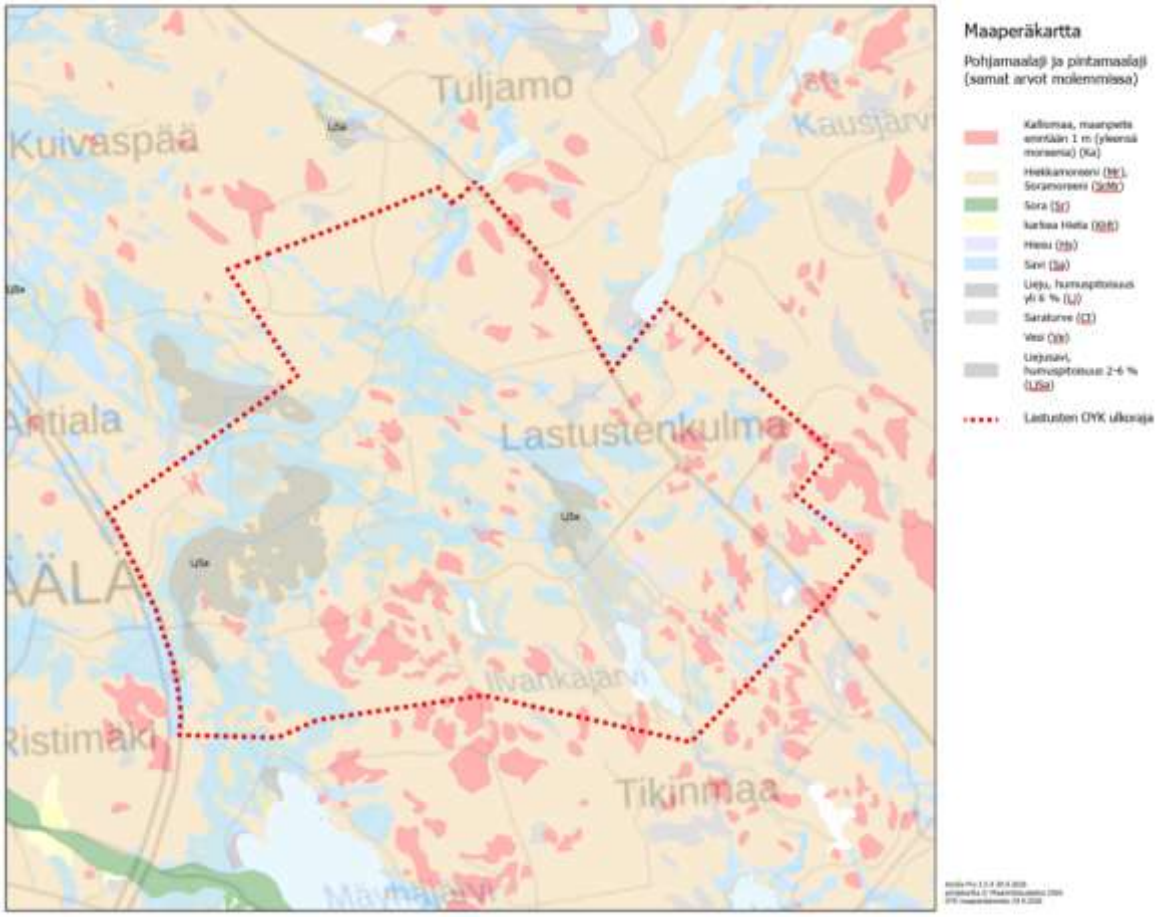

Kuva X. Maaperäkartta, pohja- ja pintamaalajit. Lähde: GTK 29.9.2026.

4.7 Tiestö nykymaisemassa

Lastusten tieverkossa erottuvat toisistaan kylän vanha paikallinen tieverkko ja myöhemmin rakennetut suuret liikenneväylät. Lastustentie, Suojalantie ja Rautasemantie seurailevat kylän perinteistä rakennetta ja kulkevat peltojen, metsien ja niiden reunavyöhykkeiden kautta. Paikoin teiltä avautuu pitkiä näkymiä viljelymaisemaan, kun taas metsäisillä osuuksilla tiemaisema on sulkeutuneempi.

Helsingintie (mt 130) ja moottoritie poikkeavat mittakaavaltaan ja luonteeltaan selvästi vanhasta paikallisesta tieverkosta. Ne muodostavat maisemassa etelä–pohjoissuuntaiset liikennekäytävät ja katkaisevat vanhempaa itä–länsisuuntaista kylä- ja maisemarakennetta.

5 Rakennusinventointi – erillinen raportti

Kulttuuriympäristöohjelma 2006 kartta alueesta.

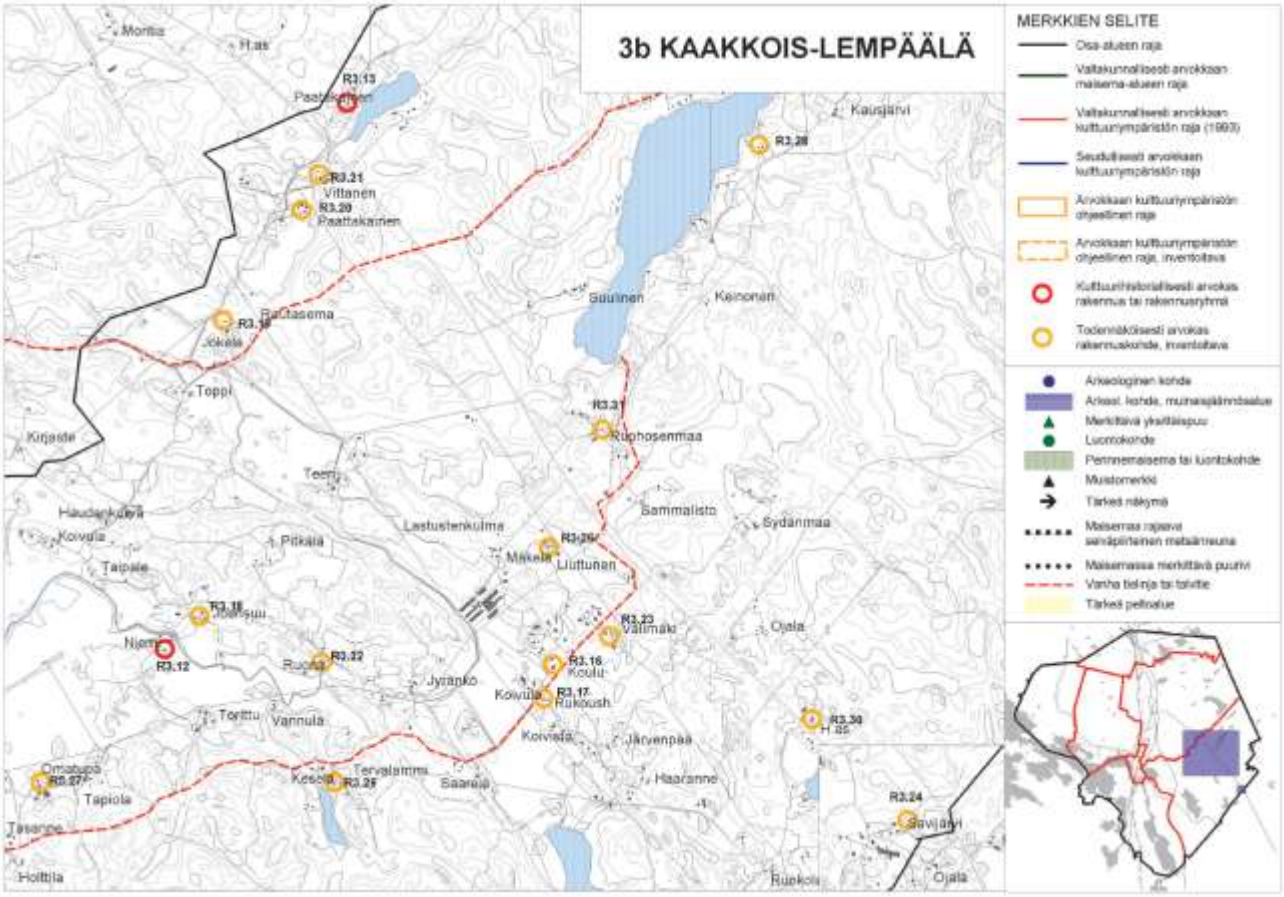

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Teijas, Eija. 2006. Teiden varsilla ja vesireiteillä. Lempäälän kulttuuriympäristöohjelma. (tark. 31.5.2024)
Mäkelä, Ritva. 2008. Haurala. Lempäälän vanhin kylä.

Suulliset lähteet

Piirustukset: Lempäälän rakennusvalvonta